

Onderzoek naar de ambachtseconomie

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken

Panteia

Onderzoek naar de ambachtseconomie

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken

Auteur(s)

Thomas de Winter, John Boog en
Jacqueline Sniijders

Opdrachtgever(s)

Ministerie van Economische Zaken

Gepubliceerd

Zoetermeer, 22-8-2025

Projectnummer

11354

Versie

1.0

Status

Definitief

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Inhoudsopgave

	Samenvatting	4
1	Inleiding	6
1.1	Context, relevantie en doelstelling van het onderzoek	6
1.2	Onderzoeksvragen	6
1.3	Aanpak van het onderzoek	6
1.4	Leeswijzer	7
2	Afbakening ambacht in Nederland, België en Duitsland	8
2.1	Afbakening ambacht in Nederland	8
2.1.1	Inleiding	8
2.1.2	Definitie van ambacht	8
2.1.3	Criteria voor afbakening	9
2.1.4	Clusters van ambachten	9
2.2	Afbakening ambacht in België	11
2.3	Afbakening ambacht in Duitsland	12
3	Bescherming, legitimering en waardering ambachtseconomie in België, Duitsland vergeleken met Nederland	14
3.1	Bescherming en waardering in Nederland	14
3.1.1	Functioneren bescherming en waardering in Nederland	15
3.1.2	Meerwaarde van systeem van wettelijke erkenning of bescherming	16
3.1.3	Consumentenperspectief	17
3.2	Bescherming, legitimering en waardering in België	18
3.2.1	Erkend ambacht	18
3.2.2	Handmade in Belgium	19
3.2.3	Beurzen vakmanschap	19
3.3	Bescherming, legitimering en waardering in Duitsland	20
3.3.1	Meisterplicht	20
3.3.2	Maatschappelijke waardering van ambacht	22
3.3.3	Toepasbaarheid in andere landen	23
4	Voor- en nadelen en gevolgen aanvullende bescherming	24
4.1	Voor- en nadelen bescherming ambachtseconomie	24
4.1.1	Vestiging	25
4.1.2	Kwaliteit	25
4.1.3	Opleiding	26
4.1.4	Consumentenvertrouwen	26
4.1.5	Regeldruk	27
4.2	Reflectie op voor- en nadelen	27

Samenvatting

De aanleiding voor dit onderzoek was een motie van Kamerlid Beckerman, waarin werd gewezen op de belangrijke rol van ambachtslieden en de betere bescherming van de ambachtseconomie in België en Duitsland. Het Ministerie van Economische Zaken heeft daarom Panteia opdracht gegeven tot een vergelijkend onderzoek naar de bescherming, legitimering en waardering van de ambachtseconomie in deze landen ten opzichte van Nederland.

Omslag in beleid ambachten in Nederland

In Nederland is de wettelijke bescherming van ambachten grotendeels afgeschaft sinds 2007, waardoor er vrijwel geen diploma- of toelatingseisen zijn. De nadruk ligt op vrijwillige kwaliteitsinstrumenten zoals keurmerken en branche-erkenningen, die door de sector zelf worden gedragen. Hoewel de overheid nu en dan initiatieven ondersteunt om ambachten cultureel te waarderen en kennisoverdracht te stimuleren, ligt de verantwoordelijkheid voor vakbekwaamheid grotendeels bij de markt. Dit leidt tot veel vrijheid en ondernemerschap, maar ook tot zorgen over kwaliteitsverlies en de structurele borging van vakmanschap.

In 2013 besloot de Nederlandse overheid de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (PBO's) op te heffen, waaronder ook het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA). Het kabinet Rutte II wilde hiermee een einde maken aan langdurige discussies over de rol van deze organisaties, de verplichte bijdrage van bedrijven aan PBO's, de bestuurlijke lasten verminderen en de verantwoordelijkheid meer bij het bedrijfsleven dan bij de overheid leggen. Delen van het vroegere werk van het HBA werden door verschillende partijen voortgezet, maar zonder de structurele inkomsten die voorheen door verplichte heffingen ontvangen werden, verdwenen taken die het HBA uitvoerde.

Definitie en bescherming van ambacht in Nederland, België en Duitsland

In Nederland bestaat geen wettelijke definitie van ambacht. Het begrip wordt functioneel ingevuld met kenmerken als vakmanschap, handmatig werk en praktijkleren. De uitoefening van ambachtelijke beroepen is vrij, zonder verplichte certificaten, diploma's of overheidsregistratie, en erkenning gebeurt op vrijwillige basis via branchekeurmerken, met een aantal uitzonderingen daargelaten.

België kent sinds 2014 wel een wettelijke definitie van de ambachtsonderneming en de ambachtsman. In België hebben ambachtslieden ook de mogelijkheid zich officieel te laten erkennen via de wettelijk verankerde titel "Erkend Ambachtsman". Ook is er het door brancheorganisatie UNIZO georganiseerde keurmerk "Handmade in Belgium". Door deze vrijwillige vormen van erkenning probeert men in België de zichtbaarheid en waardering van de ambachten te verhogen, zonder daarbij de beroepsuitoefening te beperken. Deze vorm van bescherming staat juridisch buiten de Europese Beroepskwalificatierichtlijn, omdat het gaat om een vrijwillig label zonder toetredingsdrempel tot het beroep zelf.

Duitsland hanteert het meest gereguleerde systeem. In Duitsland is het ambacht georganiseerd via de (regionale kantoren) van de Handwerkskammer (HWK), een publiekrechtelijke corporatie die de belangen van ambachtelijke bedrijven behartigt en toezicht houdt op de opleiding en kwaliteit van het vakmanschap. Iedere regio heeft een eigen HWK. De HWK registreert ambachtelijke bedrijven, organiseert de opleiding van leerlingen via het meester-gezel systeem en voert controles uit op de kwaliteit van het werk. Een aanzienlijk aantal ambachten valt onder de zogenoemde Meisterpflicht. Deze verplichting vereist (behoudens een paar uitzonderingen) het behalen van een

meesterdiploma voordat men een onderneming mag starten of zelfstandig een ambacht mag uitoefenen. Dit systeem is stevig ingebed in wetgeving en beroepsonderwijs en waarborgt kwaliteit, veiligheid en kennisoverdracht via meester-gezelstructuren.

De juridische legitimering van deze bescherming valt binnen de kaders van de Europese Richtlijn betreffende de erkenning van beroepskwalificaties (Richtlijn 2005/36/EG), die het mogelijk maakt om gereguleerde beroepen nationaal te beschermen mits transparant gemotiveerd en proportioneel. Duitsland voldoet aan deze voorwaarden door de Meisterplicht alleen op geselecteerde ambachten van toepassing te verklaren, doorgaans daar waar veiligheid, gezondheid of publieke belangen een rol spelen.

Voor- en nadelen van aanvullende bescherming

De voor- en nadelen en mogelijke effecten van aanvullende bescherming zijn geanalyseerd aan de hand van vijf thema's. Deze zijn gebaseerd op een analyse van wat er in de gesprekken met respondenten en geraadpleegde literatuur naar voren kwam als bepalend voor het functioneren en de toekomstbestendigheid van het ambacht. Deze criteria zijn: vestiging, kwaliteit, opleiding, consumentenvertrouwen en regeldruk.

Voordelen bescherming ambachtseconomie

- Kwaliteit en consumentenvertrouwen: officiële erkenning/keurmerken maken vakmanschap zichtbaar, helpen consumenten het kwaliteitsverschil te herkennen en kunnen consumentenvertrouwen vergroten.
- Opleidingen: bescherming kan helpen kleine/specialistische opleidingen in stand te houden en zo de overdracht van vakkennis borgen.
- Instroom en opvolging: titels, registers en duidelijke leerpaden kunnen status en zichtbaarheid van ambachtelijke beroepen verhogen. Dit kan helpen jongeren en zij-instromers aan te trekken en zo mogelijke opvolgingsproblemen op te lossen.

Nadelen bescherming ambachtseconomie

- Toetredingsdrempels: verplichte eisen (diploma/"meester"-titel) kunnen nieuwe ondernemers en talentvolle autodidacten ontmoedigen en markten afschermen.
- Regeldruk: extra administratie, controles en procedures verhogen regeldruk voor zzp'ers en kleine bedrijven.
- Kosten en financiering: opzet en beheer van registers, beoordelingen en opleidingsondersteuning kosten geld.

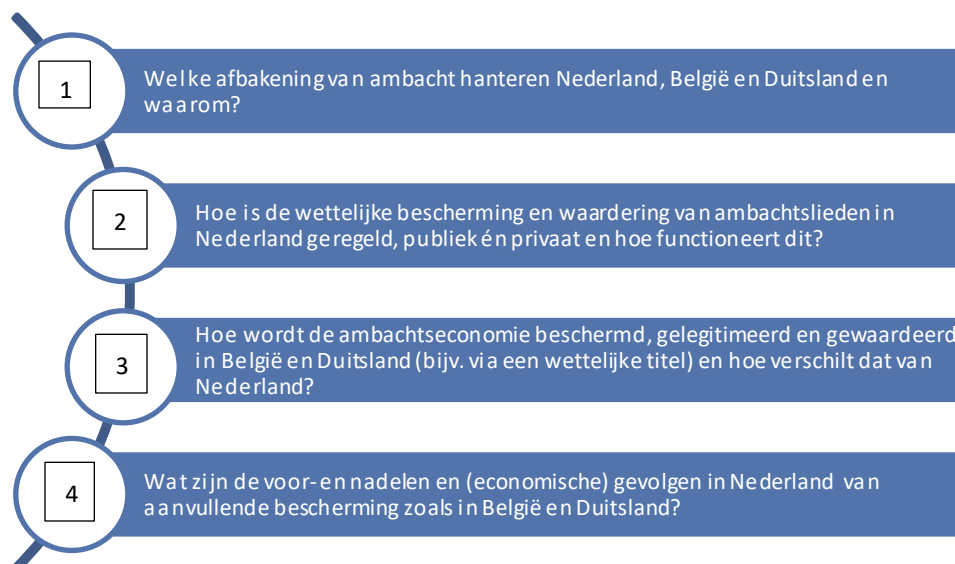
1 Inleiding

1.1 Context, relevantie en doelstelling van het onderzoek

De directe aanleiding voor dit onderzoek is een motie van Kamerlid Beckerman.¹ Daarin is aangegeven dat ambachtslieden een cruciale rol spelen in de economie en dat in Duitsland en België de ambachtseconomie beter beschermd wordt met respectievelijk de titel Meister en de ambachtserkenning. In de motie is verzocht om onderzoek te doen naar hoe de ambachtseconomie in buurlanden beschermd en gewaardeerd wordt en hoe dit in Nederland geïmplementeerd kan worden. De minister van Economische Zaken heeft daarop toegezegd een vergelijkend onderzoek naar de bescherming en waardering van de ambachtseconomie in België, Duitsland en Nederland uit te laten voeren. In voorliggende rapportage worden de uitkomsten van het onderzoek gepresenteerd.

1.2 Onderzoeksvragen

Om de motie-Beckerman volledig recht te doen en een helder beeld te krijgen van de bescherming en waardering van ambachten zijn de volgende onderzoeksvragen meegegeven door het Ministerie van Economische Zaken:

1.3 Aanpak van het onderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de volgende stappen:

- Stap 1 (kick-off en afbakening) vormde de noodzakelijke basis om eerst duidelijk de 'ambachtseconomie' af te bakenen.
- Stap 2 (deskresearch) zorgde voor inhoudelijke diepgang en een juridische en beleidsmatige fundering, zodat interviews goed konden worden geïnterpreteerd.
- Stap 3 en 4 (interviews buitenland en Nederland) brachten de praktijk aan het woord en zorgden voor draagvlak, herkenning en toetsing van ideeën. Deze interviews droegen bij aan de beeldvorming en hielpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. In Nederland, België en Duitsland spraken we met experts uit het veld, werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties, relevante ministeries en publieksrechtelijke organisaties. Een volledig overzicht staat in bijlage 2. Daarnaast

¹ Tweede Kamer (2024). Kamerstuk 36600-XIII-31. Motie van het lid Beckerman over onderzoeken hoe de bescherming en de waardering van de ambachtseconomie in buurlanden geïmplementeerd kunnen worden in Nederland.

hebben we nog enkele schriftelijke vragen gesteld aan een aantal ambachtslieden, waar zij schriftelijk op gereageerd hebben.

- Stap 5 (analyse en rapportage) geeft vervolgens inzicht in voor- en nadelen en gevolgen van aanvullende bescherming voor de ambachtseconomie in Nederland.

Deze aanpak geeft inzicht in wat Nederland mogelijk kan leren van buurlanden en welke gevolgen implementatie kan hebben.

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage is opgesteld naar aanleiding van de motie-Beckerman en in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken. Centraal staat de vraag hoe ambachten in Nederland worden afgebakend, gewaardeerd en beschermd, en wat Nederland kan leren van andere landen, in het bijzonder België en Duitsland.

In deze leeswijzer wordt per onderzoeksvraag, zoals geformuleerd in paragraaf 1.2, aangegeven in welke hoofdstukken de relevante informatie te vinden is.

De eerste onderzoeksvraag over hoe het begrip ambacht zich de afgelopen jaren in Nederland heeft ontwikkeld is in paragraaf 2.1 beschreven. Daarbij komen ook aan de orde: welke criteria worden gehanteerd voor de afbakening van ambachtelijke beroepen, hoe in de praktijk clusters van ambachten worden onderscheiden en wordt aandacht besteed aan de rol van verschillende organisaties. Hoe ambachtelijke beroepen zijn afgebakend in België en Duitsland komt in de paragrafen 2.2 en 2.3 aanbod.

De tweede en derde onderzoeksvragen richten zich op de bescherming, legitimering en waardering van ambachten. Hoofdstuk 3 behandelt deze vraag, met afzonderlijke paragrafen over Nederland (3.1), België (3.2) en Duitsland (3.3). Daarbij wordt zowel gekeken naar publieke regelgeving (zoals certificering en vestigingsvereisten) als naar private erkenningssystemen en de culturele waardering van ambachten.

De vierde en laatste onderzoeksvraag gaat in op de mogelijke (economische) gevolgen van aanvullende bescherming in Nederland, zoals deze in Duitsland en in mindere mate in België bestaat. In hoofdstuk 4 worden deze voor- en nadelen geanalyseerd aan de hand van verschillende thema's, te weten vestiging, kwaliteit, opleiding, consumentenvertrouwen en regeldruk.

2 Afbakening ambacht in Nederland, België en Duitsland

In dit hoofdstuk wordt de eerste onderzoeksvraag beantwoord: welke afbakening van ambacht hanteren Nederland (paragraaf 2.1), België (paragraaf 2.2) en Duitsland (paragraaf 2.3)?

2.1 Afbakening ambacht in Nederland

2.1.1 Inleiding

Rond 2013 besloot de Nederlandse overheid de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties (PBO's), waaronder het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA), definitief op te heffen. De aanleiding hiervoor lag in het regeerakkoord van kabinet Rutte II en de motie-Aptroot, die de noodzaak onderstreepte om het bestaansrecht en de effectiviteit van de PBO's te herzien. Het kabinet wilde hiermee een eind maken aan langdurige discussies over de rol van deze organisaties, de bestuurlijke lasten verminderen en de verantwoordelijkheid meer bij het bedrijfsleven dan bij de overheid leggen.² De keuze om taken voortaan aan de markt over te laten, was ook ideologisch gemotiveerd: men wilde af van verplichte bijdragen van bedrijven aan PBO's en verwachtte dat ondernemers hun sector zelf op vrijwillige basis zouden organiseren.³

De publieke taken van het HBA betroffen onder andere de ondersteuning van vakmanschap en ondernemerschap in kleinschalige ambachtelijke sectoren. Dit omvatte onder meer het ontwikkelen van opleidingen, het bevorderen van veilige arbeidsomstandigheden, het opstellen van branchecodes met relevante wet- en regelgeving, en het verzamelen en verspreiden van marktinformatie. Ook ondersteunde het HBA initiatieven zoals het Servicepunt Ambachten, dat ondernemers hielp bij personeelswerving en opvolging.⁴

Na de opheffing van de PBO's in 2015 werden deze taken deels overgeheveld naar ministeries (zoals EZ en OCW), maar veel voorzieningen vielen weg door het ontbreken van financiering. Niet-publieke taken, zoals promotie en voorlichting, moesten voortaan door de sector zelf worden gedragen. Voor veel kleine ambachtelijke branches zonder cao of brancheorganisatie betekende dit dat veel taken simpelweg niet meer werden opgepakt.

2.1.2 Definitie van ambacht

Het begrip "ambachtsberoep" is in Nederland niet eenduidig gedefinieerd. In tegenstelling tot sommige andere landen bestaat er geen officiële, wettelijk vastgelegde definitie of een lijst van erkende ambachten. De afbakening van het ambacht is vaak functioneel en thematisch, gebaseerd op kenmerken van het werk (vakmanschap, handwerk, praktijkleren), de context waarin het wordt uitgeoefend (kleinschaligheid, economische activiteit), en het maatschappelijke en culturele belang ervan.

² Ministerie van Economische Zaken (2013). Voortgangsbrief opheffing publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO) (Kamerstuk 32 615, nr. 8). <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32615-8.html>

³ Ibid.

⁴ EIM (2011). De PBO in 2010: Een inventarisatie van cijfers, feiten en visies.

Dit maakt de afbakening van ambachtelijke beroepen afhankelijk van de context: beleidsvorming, statistiek, brancheorganisatie of cultureel erfgoed. Dit hoofdstuk verkent de manier waarop ambachten in Nederland worden geclassificeerd en afgebakend, welke criteria daarvoor worden gehanteerd, en hoe deze indeling in de praktijk functioneert.

2.1.3

Criteria voor afbakening

Om de ambachtseconomie te kunnen onderscheiden van andere delen van het mkb of de culturele- en creatieve sector, wordt in onderzoek en beleid veelal gebruikgemaakt van een aantal gemeenschappelijke criteria. Deze zijn onder meer geformuleerd door de SER (2013)⁵, UWV (2013)⁶ en ABF Research (2015)⁷ in hun respectieve analyses van de ambachtseconomie. De belangrijkste criteria bij de afbakening van ambachten zijn:

- Kleinschaligheid van de onderneming: Veelal worden alleen bedrijven met maximaal 100 werkzame personen tot de ambachtseconomie gerekend.
- Handmatig vakmanschap: De kern van het ambacht is geschoolde, handmatige arbeid, vaak aangeleerd in de praktijk.
- Economisch doel: De werkzaamheden moeten gericht zijn op economische activiteit (dus niet louter hobbymatig).
- Vaardigheid en kunde: Er moet sprake zijn van gespecialiseerde vaardigheden en kennis.

Hoewel dit kader richting geeft, blijft de afbakening deels arbitrair. Een ambachtelijke functie binnen een groot bedrijf wordt niet altijd meegeteld, en binnen kleine bedrijven zijn niet alle werknemers ambachtslieden.

2.1.4

Clusters van ambachten

De formele clustering van ambachtelijke beroepen in Nederland kreeg gestalte via het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA), een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie opgericht bij regeling van de SER.⁸ Dit orgaan vertegenwoordigde tot zijn opheffing in 2015 circa 36 ambachtelijke branches, waaronder kappers, schoenherstellers en glazeniers, en beschikte over verordenende bevoegdheden, waaronder het heffen van bijdragen van aangesloten bedrijven. Het HBA ontwikkelde een beleidsmatige classificatie op basis van beroepsclusters, die de basis legde voor een begrippenkader rond ambachten. Na het opheffen van het HBA in 2015 werd een deel van de ordenende taak vanuit samenwerking tussen brancheorganisaties en vakbonden overgenomen door het Centrum voor Ambachtseconomie (CvAE, opgeheven in 2017) en later door initiatieven zoals AmbachtNederland⁹, een coöperatie van ambachtelijk ondernemers, en het platform Ambachtelijk Vakmanschap Nederland (AVN)¹⁰, een netwerk van professionals in de sector. Deze actoren hebben ieder op hun manier bijgedragen aan het ontwikkelen van classificatiemodellen die nu in beleidsnota's, rapporten van de SER, UWV, CBS en vakorganisaties worden gebruikt.

Voor beleidsdoeleinden zijn ambachten vaak geclusterd. Het HBA en later CvAE, hanteerden een indeling in negen hoofdclusters met de nadruk op maakwerk, vaardigheid, kleinschaligheid en vakmanschap:

1. Bouw en afbouw – timmerlieden, stratenmakers, stukadoors, schilders.
2. Gebouwverzorgende ambachten – glazenwassers, schoorsteenvegers.
3. Installatie- en elektrotechniek – loodgieters, cv-installateurs, elektriciens.
4. Metaal-, hout- en productieambacht – lassers, meubelmakers, keramisten.
5. Reparatieambacht – automonteurs, fietsenmakers, schoenmakers.
6. Voedingsambacht – bakkers, slaggers, ijsbereiders.

⁵ SER (2013). Handmade in Holland: Vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie.

⁶ UWV (2013a). Arbeidsmarktbeschrijving ambachten: Deel 1. Algemeen deel.

⁷ ABF Research (2015). Structuuronderzoek ambachtseconomie.

⁸ Overheid.nl (2014). Instellingsbesluit Hoofdbedrijfschap Ambachten. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0015845/2014-01-01>.

⁹ <https://ambacht nederland.nl/>

¹⁰ <https://ambachtelijkvakmanschapnederland.nl/>

7. Creatief en communicatieambacht – ontwerpers, goudsmeden, glasblazers.
8. Gezondheidstechniek en uiterlijke verzorging – opticiens, kappers, tandtechnici.
9. Restauratie van de gebouwde omgeving – rietdekkers, natuursteenbewerkers.

In 2013 heeft de Sociaal Economische Raad (SER) de ambachtseconomie afgebakend, zoals in Tabel 1 is weergegeven.

Tabel 1 Afbakening ambachtseconomie door SER

Beroepsveld	Bedrijfssector	Voorbeelden beroepen
Techniek	Algemene bouw	Timmerlieden, stratenmakers
	Gespecialiseerde bouw	Steenhouwers, dakdekkers, glaszetters
	Afbouw en afwerking	Stukadoors, schilders, behangers
	Gebouwverzorgend	Schoorsteenvegers, glazenwassers
	Metaal	Lassers, kabelspliters, gereedschapmakers, plaatwerkers
	Hout	Meubelmakers, houtbehandelaars, bedieners installaties houtbewerking
	Textiel	Stoffeerders, naaisters, patroonmakers en snijders voor kleding, werken met textiel en leder, hoedenmakers
	Schoeisel, bereiders, looiers	Schoenmakers, pelsbereiders en leerlooiers
	Reparatie	Automonteurs, rijwielmonteurs, vliegtuigmonteurs
	Installatie niet-elektrotechnisch	Loodgieters, pijpfitters, installateurs luchtbehandeling en koeltechniek
	Installatie elektrotechnisch	Elektrotechnici, monteurs ICT en telecommunicatie, elektronicamonteurs
	Gezondheidstechniek	Prothese- en tandtechnici, opticiens, audiciens
	Uiterlijke verzorging	Kappers, schoonheidsspecialisten
Creatief	Voeding	Bijenhouders, slaggers, vishandelaren, (banket)bakkers
	Creatief	Product- en kledingontwerpers, web- en multimediaontwikkelaars, juweliers, goud- en zilversmeden, keramisten, letterschilders, interieurontwerpers, beeldend kunstenaar

Bron: SER (2013), Handmade in Holland, vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie

De SER gebruikt hiervoor de volgende definitie voor het ambacht: *vakkundig, handmatig en geschoold maakwerk (vakmanschap, scheppend karakter, maatwerk) voornamelijk in de praktijk geleerd, waarbij vaardigheid van groot belang is en uitgeoefend als economische activiteit.*

Binnen de afbakening van ambachten bestaat ook nog bijzondere aandacht voor de zogenaamde zeldzame ambachten, vaak met een hoge cultuurhistorische waarde maar een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt.¹¹ Voorbeelden zijn:

- molenaar
- orgelbouwer
- klompenmaker
- edelsmid
- glas-in-loodzetter

Het Expertisepunt Specialistisch Vakmanschap¹² van de Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven (SBB) ondersteunt kleine, specialistische en unieke beroepen en hun opleidingen op mbo niveau. De Inventaris Immaterieel Erfgoed¹³ van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed (KIEM), waarin diverse ambachten zijn erkend als cultureel erfgoed, ondersteunt ook verschillende ambachten. Deze erkenning is niet juridisch bindend, maar wel belangrijk voor status en overdracht.

Recente, uniforme cijfers over de "ambachtseconomie" in Nederland zijn er niet. De ambachtseconomie is géén formele sector in de zin van de SBI-indeling van het CBS. In plaats daarvan is het een dwarsdoorsnede van (deel)sectoren. Hierdoor is het uiterst bewerkelijk om ambachten via standaardstatistieken nauwkeurig in beeld te brengen. Ook respondenten zijn het niet eens over wat precies wel en niet onder de ambachtseconomie zou moeten vallen.

Hoewel er dus geen vaste definitie van ambachten bestaat, komen in veel onderzoeken wel steeds dezelfde kenmerken terug: het gaat vaak om kleinschalig, handmatig en praktijkgericht werk met een economisch doel. Hoe ambachten precies worden afgebakend, is belangrijk voor beleid. Het bepaalt bijvoorbeeld of een beroep in aanmerking komt voor subsidie, scholingsprogramma's of erfgoedstatus.

2.2 Afbakening ambacht in België

In België zijn ambachtsberoepen vrij toegankelijk. België kent wel een juridische afbakening van het ambacht, die zowel in Vlaanderen als in Wallonië geldt. Deze is vastgelegd in een wet uit 2014 en omschrijft een ambachtsman of ambachtsonderneming als een onderneming die actief is in de productie, transformatie, reparatie of restauratie van goederen, of in de levering van diensten, waarbij de activiteiten in essentie betrekking hebben op manuele aspecten, een authentiek karakter en het ontwikkelen van kennis gericht op kwaliteit, traditie, creatie of innovatie.¹⁴

De wet stelt expliciet dat het authentieke karakter inhoudt dat het ambachtelijk product altijd de eigen aard van de ambachtsman weerspiegelt. Er is dus geen sprake van een puur technische of sectorale benadering. De unieke identiteit en manuele bijdrage van de ambachtsman zijn juridisch van belang.

Hoewel ambachtelijke producten volgens de Belgische wet niet gedefinieerd worden en het eenieder vrij staat om deze te gebruiken, kunnen ambachtsslieden wel een erkenning aanvragen. Om officieel erkend te worden als ambachtsman moet aan vier wettelijke voorwaarden worden voldaan:¹⁵

¹¹ UWV (2013), Arbeidsmarktbeschrijving Ambachten: Deel 1

¹² <https://www.s-bb.nl/activiteiten/specialistisch-vakmanschap/>

¹³ <https://www.immaterieelerfgoed.nl/immaterieelerfgoed>

¹⁴ FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2025). De wettelijke erkenning als ambachtsman /-vrouw. <https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/een-onderneming-beheren-en/het-ambachtsschap-erkennen-en/de-wettelijke-erkenning-als>

¹⁵ FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2024), Studie over een Europees beleid voor vakmanschap

1. Ingeschreven zijn bij de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO¹⁶);
2. Minder dan 20 werknemers hebben;
3. Een activiteit uitoefenen die in overeenstemming is met de wettelijke definitie van het ambacht;
4. Aantonen dat het werk een manueel en authentiek karakter heeft, inclusief de bijbehorende vakkennis

Sinds 2016 kent België ook het label “Erkend Ambacht”, ingevoerd na de wetswijziging die een wettelijke definitie van de ambachtsman/ambachtsonderneming gaf. Daarvoor had België van oudsher strengere vestigingsregelingen. Tot enkele jaren geleden waren diverse beroepen gereguleerd met diploma’s (vergelijkbaar met de vroegere Nederlandse Vestigingswet). In 2018 zijn veel van die vestigingsregels afgeschaft onder druk van de Europese Commissie, waardoor België nu meer op Nederland is gaan lijken. Er zijn geen wettelijke toelatingseisen (zoals diploma’s of beroepservaring) meer nodig om zelfstandig als ambachtsman te starten. Hoofdstuk 3.2 gaat hier verder op in.

2.3 Afbakening ambacht in Duitsland

In Duitsland is het ambacht georganiseerd via de Handwerkskammer (HWK), een publiekrechtelijke corporatie die de belangen van ambachtelijke bedrijven behartigt en toezicht houdt op de opleiding en kwaliteit van het vakmanschap. Iedere regio heeft een eigen HWK. De HWK registreert ambachtelijke bedrijven, organiseert de opleiding van leerlingen via het meester-gezel systeem, en voert controles uit op de kwaliteit van het werk. Om een ambachtelijk bedrijf te starten is registratie bij de HWK verplicht. Het traditionele meester-gezel systeem is nog steeds van belang in Duitsland. Een leerling volgt een opleiding bij een meester, wordt daarna gezel en kan uiteindelijk de titel van meester behalen na het succesvol afronden van een meesterproef.

De kern van de Duitse afbakening van ambacht ligt in de Handwerksordnung (HwO), het wettelijke raamwerk dat de ambachtseconomie regelt. Hierin is vastgesteld welke beroepen als ambacht worden erkend en welke eisen gelden voor beroepsuitoefening. Momenteel zijn 53 beroepen opgenomen in Bijlage A van deze wet. Voor deze beroepen geldt de zogeheten Meisterpflicht: zelfstandig beroepsuitoefening of het oprichten van een eigen onderneming is in principe alleen toegestaan met een Meisterbrief (meesterdiploma) of een gelijkwaardig vakniveau.

Belangrijk is echter ook te vermelden dat de Meisterpflicht niet absoluut is. Er bestaan meerdere uitzonderingsmogelijkheden die de toegang versoepelen: Een onderneming mag ook worden opgericht als een gekwalificeerde meester in dienst is, zelfs als de eigenaar zelf geen meester is. Er zijn regelingen voor personen met een gelijkwaardige opleiding of beroepservaring (bijvoorbeeld vijf jaar praktijkervaring als gezel). Ook sommige universitaire diploma’s (bijv. in techniek) kunnen toegang bieden tot ambachtelijke beroepen.¹⁷

Deze ‘Meisterpflicht’ is een vorm van wettelijke bescherming van ambachten die diep geworteld is in het Duitse gildesysteem. De gedachte erachter is dat vakmanschap geborgd moet zijn via een grondige opleiding en examen (de meesterproef), alvorens men een eigen bedrijf mag voeren. Dit ter bescherming van de consument en van het imago van het vak.

¹⁶ Vergelijkbaar met de Kamer van Koophandel in Nederland

¹⁷ ZDH (2025). Die Handwerksordnung. <https://www.zdh.de/daten-und-fakten/handwerksordnung/>

In 2004 werd in Duitsland een hervorming doorgevoerd van de Handwerksordnung (HwO), waarbij in 53 van de 94 ambachten de verplichting tot het behalen van een Meistertitel voor zelfstandige vestiging werd afgeschaft. In de overige 41 beroepen bleef de kwalificatie-eis bestaan.¹⁸

Dit leidde tot een forse instroom van nieuwe ondernemers in de vrijgekomen branches, maar bracht ook ongewenste effecten met zich mee, zoals een toename van minder gekwalificeerde bedrijven en een hoger aantal bedrijfsfaillissementen. De negatieve gevolgen deden zich vooral voor in ambachten binnen de culturele en creatieve sector, zoals goud- en zilversmeden, decorateurs, glasverwerkers en boekbinders. In deze beroepen leidde het verdwijnen van de Meisterplicht tot een verlies aan vakkennis, een daling van het aantal leerplaatsen en een bedreiging van het immateriële culturele erfgoed. Daarnaast werden zorgen geuit over de bescherming van leven en gezondheid in ambachten met technische of risicovolle werkzaamheden.¹⁹

In 2020 werd de Meisterplicht opnieuw ingevoerd voor twaalf ambachten. De herregulering had als doel de veiligheid, kwaliteit en toekomstbestendigheid van het ambacht te versterken. Het betrof de volgende beroepen: dekvloerenleggers, tegelzetters (inclusief plavuizen- en mozaïekleggers), parketleggers, interieurinrichters, rolluik- en zonweringstechnici, makers van reclame- en lichtreclame-installaties, tank- en apparatenbouwers, kuipers (tonnenmakers), houtdraaiers en ivoorsnijders, glasveredelaars, orgel- en harmoniumbouwers, en verwerkers van natuursteen en terrazzo.²⁰ In hoofdstuk 3.3 wordt dieper ingegaan op deze ontwikkelingen.

¹⁸ Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016), Practise and entry possibilities in the German skilled crafts sector

¹⁹ Runst, P., & Thomä, J. (2024). Deregulierung, Re-Regulierung – Auswirkungen der Rückvermeisterung im Handwerk. Wirtschaftsdienst, 104(1), 53–57. <https://doi.org/10.2478/wd-2024-0017>

²⁰ Ibid.

3 Bescherming, legitimering en waardering ambachtseconomie in België, Duitsland vergeleken met Nederland

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 3.1 eerst de tweede onderzoeksvraag beantwoord: hoe is de wettelijke bescherming en waardering van ambachten in Nederland geregeld, publiek én privaat en hoe functioneert dit? Daarna wordt de derde onderzoeksvraag beantwoord: hoe wordt de ambachtseconomie beschermd, gelegitimeerd en gewaardeerd in België (paragraaf 3.2) en Duitsland (paragraaf 3.3) en hoe verschilt dat van Nederland?

3.1 Bescherming en waardering in Nederland

De ambachtseconomie vormt een unieke schakel in het economische en culturele stelsel van Nederland. Ambachtslieden leveren maatwerk, dragen bij aan duurzaamheid en innovatie, en houden waardevolle kennis en technieken in stand. Toch ontbreekt het deze sector volgens de motie-Beckerman aan passende erkenning, bescherming en beleidsmatige aandacht.

De bescherming van ambachtelijke beroepen in Nederland is juridisch gezien minimaal. Sinds de afschaffing van de Vestigingswet Bedrijfsuitoefening in 2007 is de uitoefening van ambachtelijke beroepen in principe vrij: voor het merendeel van deze beroepen geldt geen wettelijke verplichting meer tot het behalen van een vakdiploma of specifieke vergunning. Waar voorheen beroepen zoals bakker, kapper of slager onderworpen waren aan wettelijke eisen, geldt sinds de deregulering dat vrijwel iedereen deze ambachten zelfstandig mag uitoefenen, mits aan algemene wet- en regelgeving (bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid of hygiëne) wordt voldaan. Slechts in uitzonderlijke gevallen is sindsdien sprake van hernieuwde regulering, zoals bij gasinstallaties (de zogeheten Gasketelwet) en elektrotechnisch werk, waar veiligheid directe aanleiding was voor een terugkeer van verplichte certificering. Die verplichte certificering is zowel op persoonsniveau als op bedrijfsniveau van toepassing: in de Gasketelwet is vastgelegd dat werkzaamheden alleen mogen worden uitgevoerd door een erkend installatiebedrijf én door gecertificeerde monteurs binnen dat bedrijf.

Liberalisering heeft geleid tot een markt waarin zelfstandigheid, ondernemerschap en innovatie de ruimte krijgen. Tegelijkertijd zijn er zorgen ontstaan over vakbekwaamheid, kwaliteitsverschillen en het verdwijnen van traditioneel vakmanschap.²¹ De overheid heeft er bij de volledige afschaffing van de vestigingswet in 2007 bewust voor gekozen om de verantwoordelijkheid voor kwaliteitsbewaking grotendeels bij de markt te leggen. In plaats van wettelijke verplichtingen zijn er vrijwillige kwaliteitsinstrumenten geïntroduceerd, zoals keurmerken en branche-erkenningen. Deze private regelingen, vaak opgezet door brancheorganisaties, dienen ter onderscheiding van gekwalificeerde vaklieden en bieden consumenten enige houvast bij het maken van keuzes. Voorbeelden zijn het AF-keurmerk in de schildersbranche, BouwGarant in de aannemerij en BOVAG-erkenningen voor reparatiesectoren. In de praktijk blijken deze keurmerken echter wisselend bekend en gewaardeerd, wat betekent dat het effect ervan op marktwerking en consumentenkeuze beperkt kan zijn.²²

²¹ Zoals bijvoorbeeld benoemd in het SER rapport *Handmade in Holland* (2013).

²² Zie o.a. EIB (2025) Evaluatie ERM-keurmerk en Kwink Groep (2022) Evaluatie CO-stelsel

Naast private kwaliteitszorg is er op publiek niveau toenemende aandacht voor de waardering van ambachten als cultureel erfgoed. Nederland kent een officiële Inventaris Immaterieel Erfgoed, waarin tal van ambachtelijke vaardigheden zijn opgenomen, zoals het molenaarschap of het maken van ambachtelijke klompen. Deze vorm van erkenning heeft geen juridische status, maar draagt bij aan de maatschappelijke waardering, bewustwording en overdracht van kennis. Bovendien zijn er stimuleringsprogramma's, zoals AmbachtenLabs²³ en de Ambachtsacademie, die vakkennis in meester-gezelvorm overdragen en in sommige gevallen ondersteund worden of werden door de overheid.

Kortom, in Nederland is geen sprake van systematische wettelijke bescherming van ambachten via verplichte diploma's of gereguleerde toelatingseisen. De bescherming van de kwaliteit en continuïteit van het ambacht is vooral overgelaten aan vrijwillige, branchegedragen initiatieven en publiek-ondersteunde waarderingsmechanismen.

3.1.1

Functioneren bescherming en waardering in Nederland

De respondenten zijn vrijwel unaniem kritisch over de beperkte bescherming en structurele waardering van ambachten in Nederland. Hoewel er publieke waardering is en mensen vaak positief spreken over ambachtelijk werk, vinden stakeholders dat die zich onvoldoende vertaalt in formele erkenning of beleidsmatige ondersteuning.

Vanuit meerdere organisaties uit de sector wordt daarnaast benadrukt dat het onderwijsstelsel onvoldoende ruimte biedt voor kleine, specialistische ambachten. Opleidingen verdwijnen zodra ze financieel onrendabel zijn, ondanks hun maatschappelijke of culturele waarde. Men geeft aan dat ambachtslieden vaak zelfstandig werken en geen tijd of middelen hebben om zich te organiseren. Daardoor missen ze een stem in het beleid bij relevante ministeries, en worden ze ook door grote brancheorganisaties niet goed vertegenwoordigd.

De meningen over de huidige waardering en bescherming van ambachten in Nederland lopen onder ambachtslieden zelf uiteen, maar een rode draad is dat veel ambachtslieden vinden dat hun vak niet altijd voldoende wordt erkend. Zo wordt door enkele ambachtslieden in een schriftelijke reactie aangegeven dat er in Nederland weinig écht begrip is van wat een ambacht inhoudt: het vakmanschap en de vaardigheden die nodig zijn, blijven vaak onzichtbaar voor het grote publiek. In beroepen zoals pianostemmer is er wel veel waardering, wat mogelijk komt doordat het een zeldzaam beroep is dat door velen als bijzonder wordt gezien. Tegelijkertijd leeft volgens ambachtslieden de gedachte dat het ambacht in Nederland vooral als iets van vroeger wordt gezien, terwijl het nog steeds van grote maatschappelijke waarde is.

Sommige ambachtslieden geven aan dat er wel aandacht is voor ambachten, bijvoorbeeld vanuit opleidingsinstituten, maar dat deze aandacht vaak vluchtig is en niet leidt tot echte structurele erkenning. Zo wordt benoemd dat een eenmalige mediastunt of een koninklijk bezoek een vak wel even in de schijnwerpers zet, maar dat dit weinig effect heeft op de waardering op de langere termijn. Ook klinkt de zorg dat de samenleving niet altijd onderscheid weet te maken tussen mensen die echt een vak geleerd hebben en zij die zichzelf zomaar ambachtsman noemen. Het ontbreken van beschermde titels of eisen speelt daarin een belangrijke rol. In dat licht wordt met enige weemoed verwezen naar het gildenstelsel van vroeger, waarin het vak nog duidelijk werd afgebakend en bewaakt. In landen als Duitsland en Oostenrijk ervaren ambachtslieden meer maatschappelijke status en erkenning, wat ook tot uiting komt in hoe het onderwijs en beleid daar zijn ingericht. In Nederland lijkt dat besef minder vanzelfsprekend.

²³ <https://www.immaterieelerfgoed.nl/ambachtenlab>

3.1.2

Meerwaarde van systeem van wettelijke erkenning of bescherming

Vrijwel alle geïnterviewden zien meerwaarde in een vorm van formele erkenning, al verschillen de meningen over de precieze invulling en wie dat zou moeten organiseren. Er is brede steun voor een systeem waarin vakmanschap zichtbaar en toetsbaar wordt, bijvoorbeeld via registers, keurmerken of een beschermde titel. Techniek Nederland werkt bijvoorbeeld al met een vrijwillig register (Centraal Register Techniek, CRT), maar stakeholders benadrukken dat dit systeem sterker zou zijn als het gekoppeld is aan wettelijke eisen. De meeste respondenten zijn van mening dat wettelijke erkenning van beroepen kan bijdragen aan kwaliteit en professionaliteit.

Verschillende brancheorganisaties pleiten voor een breed toegankelijk kwaliteitsregister, zoals zij stellen dat er in België bestaat. Ze benadrukken dat het systeem laagdrempelig moet zijn, zonder uitsluiting van autodidacten of kleine beroepsgroepen. Een geïnterviewde brancheorganisatie vraagt met name om een gelijk speelveld en structurele ondersteuning van leertrajecten.

De geïnterviewde partijen zijn het erover eens dat er behoefte is aan een systeem waarin ambachtelijke vakbekwaamheid beter wordt erkend en beschermd. Over de vraag wie hiervoor verantwoordelijk moet zijn, ontstaat een gedeeld beeld: een effectief stelsel vereist een combinatie van publieke regie en private betrokkenheid. Meerdere brancheorganisaties benadrukken dat de overheid hierin een centrale rol moet spelen. Zij wijzen erop dat het ambachtveld te versnipperd en kleinschalig is om zelf een structureel erkenningssysteem op te bouwen. Volgens hen moet de overheid zorgen voor kaders, regie, financiering en indien nodig wetgeving die erkenning van ambachten mogelijk maakt. Tegelijkertijd vindt men dat de invulling en kwaliteitsbewaking het best kan plaatsvinden via vakverenigingen en brancheorganisaties.

Ook zijn de respondenten het erover eens dat het overnemen van bijvoorbeeld het Duitse Meister-systeem een onmogelijke opgave zou zijn. Dat systeem bestaat al honderden jaren en kent daardoor een bepaalde structuur die in de Nederlandse context niet te implementeren zou zijn. Overigens is met de Ambachtsacademie wel een poging gedaan. De Ambachtsacademie was een initiatief gericht op het opleiden van werkzoekenden tot zelfstandig ondernemer in een kleinschalig ambacht. In een meester-gezelconstructie volgden deelnemers een traject waarin ze praktijkgericht werden opgeleid tot vakbekwaam ambachtsman of -vrouw, met als doel uiteindelijk een eigen bedrijf te starten. Maar de overheidsfinanciering voor de Ambachtsacademie is begin 2025 stopgezet omdat volgens een evaluatie de uitstroom naar werk achterbleef bij de doelstelling en de kosten per traject relatief hoog waren.²⁴

Ook sommige van de geraadpleegde ambachtslieden zien meerwaarde in een systeem waarbij ambachtelijke beroepen wettelijk beschermd worden of waarbij titels formeel toegekend kunnen worden. Ze geven aan dat zo'n systeem bijdraagt aan het waarborgen van kwaliteit en het beschermen van het vak tegen ondermijning door 'beunhazen' of hobbyisten zonder opleiding. Ook wordt benadrukt dat een beschermde titel bijdraagt aan het vertrouwen van de consument en het imago van het beroep. Voor de branche zelf kan het zorgen voor meer duidelijkheid en een gelijk speelveld, waarin vakmensen die een opleiding gevolgd hebben en zich blijven ontwikkelen, niet op achterstand staan ten opzichte van mensen die het beroep erbij doen zonder scholing.

Toch zijn er ook geluiden van twijfel. Een pianostemmer geeft aan te betwijfelen of wettelijke bescherming in de praktijk echt iets zou veranderen. Hij verwacht niet dat zogenaamde beunhazen zich laten tegenhouden door regels, en denkt ook niet dat

²⁴ Rijksoverheid (2025). Kamerbrief evaluatie resultaten Ambachtsacademie.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/02/20/kamerbrief-afhandeling-motie-vassini-van-der-molen-inzake-evaluatie-resultaten-ambachtsacademie>

consumenten zich laten leiden door beschermde titels. In plaats daarvan pleit hij voor het versterken en in stand houden van vakopleidingen. Daar ligt volgens hem de sleutel: als er een volwaardige opleiding bestaat, die leidt tot een erkend diploma, dan kunnen echte vakmensen zich onderscheiden. Ook wordt opgemerkt dat er in sommige sectoren al systemen bestaan, zoals branchecertificering of kwaliteitskeurmerken, die deels invulling geven aan de behoefte aan erkenning. Maar deze zijn vaak onvoldoende bekend bij het bredere publiek en missen de wettelijke status die meer gewicht zou kunnen geven aan vakmanschap.

3.1.3 Consumentenperspectief

Over het algemeen wordt door de respondenten erkend dat consumenten ambachtelijk werk waarderen, maar dat zij zelden bewust letten op formele kwalificaties of certificeringen. Meerdere respondenten stellen dat het lastig is voor consumenten om te beoordelen of iemand echt vakbekwaam is. Daardoor kunnen beunhazen zich voordoen als vakman, wat het imago van het ambacht ondermijnt.

Ook wijst een brancheorganisatie erop dat consumenten vaak kiezen op basis van prijs en zichtbaarheid, en dat bestaande vrijwillige registers alleen werken als mensen er actief naar zoeken. Respondenten van meerdere brancheorganisaties stellen dat consumenten soms pas achteraf beseffen wat vakmanschap waard is, bijvoorbeeld bij restauraties of unieke maatwerken. Zij pleiten dan ook voor betere zichtbaarheid van erkende ambachtslieden, bijvoorbeeld via een digitaal platform.

Verschillende organisaties, waaronder brancheorganisaties en vakbonden, zien een rol voor bewustwordingscampagnes, waarbij de waarde van vakmanschap actief wordt uitgelegd aan consumenten. Tegelijkertijd wijzen zij op het risico van verwarring: zolang iedereen zich vakman mag noemen, is het voor consumenten onmogelijk om onderscheid te maken tussen professionals en hobbyisten. Een publiek erkend register, ondersteund door overheid of vakverenigingen, zou volgens hen hierbij kunnen helpen.

Op de vraag hoe consumenten aankijken tegen erkenning en kwaliteit van ambachten reageren ambachtslieden wisselend. De ervaring van ambachtslieden met het consumentenoordeel laat zien dat erkenning en kwaliteit door klanten niet altijd aan formele titels of certificaten gekoppeld worden. In de praktijk blijkt dat consumenten vooral letten op prijs en service. Zolang het eindresultaat goed is en de dienstverlening vriendelijk en betrouwbaar, lijkt het weinig uit te maken of iemand formeel gediplomeerd is. Er zijn weinig klachten of conflicten, wat door sommigen wordt gezien als een teken dat het ambachtelijke werk over het algemeen gewaardeerd wordt. Tegelijkertijd leeft ook het besef dat consumenten vaak weinig zicht hebben op wat vakmanschap precies inhoudt.

Toch is er ook een positieve kentering merkbaar. Vakbonden en brancheorganisaties signaleren dat er een groeiende groep consumenten is die bewust op zoek is naar 'echte' producten, met aandacht en kunde gemaakt. Deze klanten waarderen ambachtelijkheid, duurzaamheid en herkomst. De hernieuwde aandacht voor ambacht en handwerk biedt volgens hen kansen voor een andere manier van waarderen: eentje die niet draait om prijs alleen, maar om de waarde die een product of dienst heeft in breder maatschappelijk of cultureel opzicht.

Tegelijkertijd blijft het een uitdaging om dit verhaal goed over te brengen. Eerdere pogingen om erkenning of keurmerken in te voeren zijn volgens sommigen niet echt aangeslagen, vooral omdat ze te weinig bekendheid genoten bij het brede publiek. Er is dan ook behoefte aan betere communicatie en bredere verspreiding, zodat consumenten beter geïnformeerd worden over de waarde van vakmanschap en het belang van kwaliteit en scholing in het ambacht.

3.2 Bescherming, legitimering en waardering in België

3.2.1 Erkend ambacht

In België is de bescherming en waardering van ambachtelijke beroepen juridisch en beleidsmatig sterker verankerd dan in Nederland. Een van de instrumenten daarvoor is de officiële titel “Erkend Ambachtsman”, die sinds 2016 wettelijk is ingevoerd. Deze titel is gebaseerd op een wetswijziging uit 2014 die een formele definitie van het ambacht introduceerde in de Belgische regelgeving. Anders dan in Nederland, waar vrijwel iedereen zich ambachtsman kan noemen zonder officiële toetsing, kunnen Belgische vakmensen een officiële erkenning aanvragen bij de Federale Overheidsdienst Economie (FOD Economie). Deze erkenning wordt uitsluitend toegekend aan ondernemingen die voldoen aan een aantal wettelijke criteria (zie hoofdstuk 2).²⁵

De aanvraag voor de titel wordt beoordeeld door een commissie die toeziet op de naleving van deze voorwaarden. Na toekenning krijgt de ondernemer het recht om gedurende zes jaar de titel en het officiële logo “Erkend Ambachtsman” te voeren. Dit label is vrijwillig, maar biedt zo wel een mogelijkheid tot legitimatie en profilering. Volgens de Belgische wetgever is het doel van dit stelsel tweeledig: enerzijds het vergroten van de maatschappelijke waardering voor ambachtelijk werk, en anderzijds het versterken van de economische positie van ambachtsslieden door hun werk zichtbaarder en herkenbaarder te maken voor consumenten. De erkenning functioneert bovendien als stimulans voor kwaliteit en traditie.

Overigens staat deze vorm van bescherming juridisch buiten de Europese Beroepskwalificatierichtlijn, omdat het gaat om een vrijwillig label zonder toetredingsdrempel tot het beroep zelf. De richtlijn (2005/36/EG) regelt de erkenning van beroepskwalificaties binnen de EU wanneer toegang tot een beroep wettelijk is gereguleerd. In België is dat bij de titel “Erkend Ambachtsman” niet het geval: het label legitimeert en promoot, maar beperkt de toegang tot het beroep niet. Daarmee blijft België binnen de ruimte die het Europese recht biedt voor nationale waarderingssystemen zonder het vrije verkeer van personen of diensten te belemmeren.

Belgische respondenten hebben een gemengd beeld van het label “Erkend Ambachtsman” van de FOD Economie. Positief is dat het label vakmanschap officieel erkent en door ambachtsslieden gewaardeerd wordt als een vorm van erkenning en imagooversterking. Het is laagdrempelig, open voor alle ondernemingen met manueel, authentiek werk, en vereist geen diploma’s. Het systeem biedt voordelen zoals vermelding op de website, gebruik van het logo en deelname aan promotie-initiatieven zoals de Dag van de Ambachten.

Echter ontbreekt inhoudelijke kwaliteitscontrole: erkenning is vooral gebaseerd op formele criteria, niet op vakinhoudelijke of veiligheidsaspecten. Dit kan soms leiden tot twijfelachtige erkenningen, bijvoorbeeld bij gebruik van ongezonde materialen. Ook bestaat er frustratie over vage beoordelingsregels en gebrek aan toetsingsruimte. De erkenning geldt bovendien op ondernemingsniveau, wat problematisch kan zijn voor gemengde activiteiten. Er is geen financiële ondersteuning verbonden aan het label, en de marketingkracht is beperkt. In Vlaanderen is het systeem bovendien minder bekend dan in Wallonië, mede door de aanwezigheid van private alternatieven zoals het label Handmade in Belgium (HIB) van UNIZO.

²⁵ <https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/een-onderneming-beheren-en/het-ambachtsschap-erkennen-en/de-wettelijke-erkenning-als>

3.2.2

Handmade in Belgium

Naast de erkenning van de FOD Economie bestaat in België ook het Handmade in Belgium label. Dit label is van de Vlaamse ondernemersorganisatie voor zelfstandigen (UNIZO) en is een kwaliteitslabel voor Belgische ambachtslieden die authentieke, handgemaakte producten maken. Het label dient om vakmanschap te erkennen, de zichtbaarheid van ambachtelijke ondernemers te vergroten en consumenten te garanderen dat het product lokaal en met de hand is vervaardigd. Enkel UNIZO-leden komen in aanmerking, en het label is beperkt tot hoofdberoepers. De toekenning gebeurt op basis van criteria rond manueel werk, creativiteit en duurzaamheid. HIB wil zo bijdragen aan het behoud van traditioneel vakmanschap en stimuleert consumenten om lokaal en ambachtelijk te kopen.²⁶

Respondenten waarderen het Handmade in Belgium label van UNIZO als een positief initiatief dat bijdraagt aan de erkenning en professionalisering van ambachtslieden. Het label fungeert als kwaliteitskeurmerk en verhoogt de geloofwaardigheid van makers bij klanten en samenwerkingspartners. Zo wordt het bij Syntra bijvoorbeeld gebruikt als indicator voor professionaliteit bij het zoeken naar docenten. Het label helpt ook om de zichtbaarheid van ambachtelijk werk te vergroten en consumenten te informeren over de authenticiteit en herkomst van producten.

Toch wijzen de Belgische respondenten ook op een aantal beperkingen. Deelname aan het label vereist UNIZO-lidmaatschap en is uitsluitend bedoeld voor hoofdberoepers. Ambachtslieden die hun activiteit in bijberoep uitoefenen, wat voor velen noodzakelijk is om economisch te overleven, vallen dus buiten de boot. Daarnaast is het aantal jaarlijkse erkenningen beperkt. Deze uitsluitingscriteria maken het label minder toegankelijk en zorgen voor versnippering, vooral in Vlaanderen, waar ook andere labels bestaan zoals het federale erkenningssysteem of lokale initiatieven (bijvoorbeeld Handmade in Brugge).

3.2.3

Beurzen vakmanschap

De beurzen vakmanschap zijn een subsidie instrument van de Vlaamse overheid, bedoeld om ambachtelijke kennis en vaardigheden duurzaam door te geven. Via een meester-leerlingtraject krijgt een ervaren vakman of vakvrouw de kans om specifieke technieken te onderwijzen aan een of meerdere leerlingen. Per traject is er tot €30.000 ondersteuning beschikbaar, meestal voor een periode van twee jaar. Deze subsidie kan door de meester worden gebruikt voor tijdscompensatie om te begeleiden, materiaalkosten en voor het vergoeden van de leerling. De beurzen richten zich op ambachten die niet (meer) in het reguliere onderwijs aan bod komen en worden erkend als immaterieel cultureel erfgoed. De trajecten kunnen sterk variëren: van traditionele beroepen als schoenmaker of glaskunstenaar tot innovatieve toepassingen van oude technieken. Zowel de meester als de leerling kan de aanvraag indienen. Het doel is om unieke en vaak bedreigde vakkennis levendig te houden en over te dragen in een één-op-één leerrelatie, zonder afhankelijk te zijn van klassieke opleidingsstructuren. De leerlingen volgen dus geen formeel opleidingstraject. De regeling liep tussen 2018 en 2023 en wordt momenteel herzien.²⁷ Tussen 2018 en 2023 werden 127 trajecten goedgekeurd en 233 trajecten afgewezen. De totaal verstrekte subsidie bedroeg ongeveer 4 miljoen euro.²⁸

De evaluatie van de beurzen vakmanschap (2018–2023) toont aan dat het instrument grote meerwaarde heeft voor het borgen van ambachtelijke kennis. Meesters en leerlingen ervaren erkenning, tijd en ruimte om diepgaand samen te werken zonder

²⁶ <https://www.handmadeinbelgium.com/het-label>

²⁷ <https://www.cultuurloket.be/kennisbank/subsidies-vlaanderen/keur-zen-vak-man-schap>

²⁸ Vlaams Parlement (2024), Beurzen voor het doorgeven van vakmanschap, schriftelijke vragen <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=2083100>

financiële druk. De trajecten waren divers, van traditionele ambachten tot innovatieve toepassingen. Leerlingen konden vaak hun vakmanschap professionaliseren tot een beroep of bijberoep.

Ook zijn er knelpunten. De administratieve last is voor velen een drempel; vakmensen zijn vaak sterke makers maar geen sterke schrijvers, wat een punt kan zijn als ze een aanvraag moeten indienen voor de subsidie of bij rapportageverplichtingen. Ook bestaat er vaak onduidelijkheid over de juridische en fiscale positie van de leerling binnen het traject, zoals het ontbreken van een duidelijk statuut of afspraken rond verzekeringen, vergoedingen en verantwoordelijkheden. Daarnaast sloten de beurzen niet altijd goed aan bij andere beleidsdomeinen zoals onderwijs, economie en innovatie, waardoor kansen op samenwerking onbenut bleven. Erfgoedgemeenschappen rond immaterieel cultureel erfgoed als traditionele feestvieringen en processies vonden moeilijk aansluiting bij het één-op-één model.

De evaluatie pleit voor een structurele regeling met betere begeleiding, meer zichtbaarheid, en samenwerking met andere domeinen zoals onderwijs en ondernemen. Aanbevelingen zijn o.a. het verlagen van instapdrempels, verruimen van vormen van kennisoverdracht en versterken van erfgoednetwerken. De regeling moet naast overdracht ook inzetten op ondernemerschap en duurzame ondersteuning van vakmensen.²⁹

Tot 2018 kende België daarnaast nog een reeks gereguleerde beroepen waarvoor wettelijke diploma-eisen golden, vergelijkbaar met de vroegere Nederlandse Vestigingswet. Onder druk van de Europese Commissie zijn veel van deze regels inmiddels geschrapt, waardoor België qua toelatingseisen voor ondernemers meer is gaan lijken op Nederland. Toch blijft de Belgische aanpak anders in haar benadering van ambachten: waar Nederland kiest voor volledige vrijheid en marktwerking, introduceerde België een symbolische maar juridisch erkende bescherming om ambachten maatschappelijk op waarde te schatten. Deze erkenning werkt stimulerend voor ambachtslieden die hun werk naar buiten willen brengen als authentiek en vakbekwaam. Inmiddels hebben zo'n 2.600 ambachtelijke ondernemers deze titel verkregen.

Het Belgische systeem voor de erkenning van ambachtslieden is vrijwillig en laagdrempelig. Volgens stakeholders zien veel erkende ambachtslieden de erkenning als een vorm van waardering en zichtbaarheid, mede doordat aanvragen worden beoordeeld door vakgenoten. De erkenning kan bijdragen aan bekendheid en onderscheidend vermogen, bijvoorbeeld via deelname aan de jaarlijkse Dag van de Ambachten. Hoewel het label geen kwaliteitscontrole omvat, geeft het consumenten wel duidelijkheid binnen een landschap van uiteenlopende private labels. De effecten op markttoegang en omzet zijn niet systematisch onderzocht, maar signalen van deelnemers wijzen op positieve ervaringen.

3.3 Bescherming, legitimering en waardering in Duitsland

3.3.1 Meisterplicht

De Handwerkskammern, de regionale kamers van ambacht, spelen een centrale rol in het Duitse systeem. Deze publiekrechtelijke beroepsorganisaties vertegenwoordigen ambachtsbedrijven, beheren de ambachtsregisters, organiseren examens voor het gezellen- en Meisterdiploma en zien toe op naleving van beroepsregels. Ze verzorgen daarnaast bij- en nascholing, adviseren ondernemers en treden op als bemiddelaar bij geschillen binnen de sector. Lidmaatschap is voor ambachtsbedrijven verplicht. Daarmee

²⁹ Departement Cultuur, Jeugd & Media (2025), Beurzen Vakmanschap: Evaluatie & beleidsaanbevelingen.

fungeren de Handwerkskammern als spil tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven. Deze institutionele inbedding verschilt wezenlijk van de Nederlandse situatie, waar geen verplichte brancheorganisaties bestaan en marktwerking en individuele verantwoordelijkheid dominant zijn.

De bescherming van de ambachtseconomie in Duitsland is stevig juridisch verankerd in de Handwerksordnung (HwO), de centrale wet die de uitoefening van ambachtelijke beroepen regelt. Deze wet schrijft voor dat een groot aantal ambachten alleen door een bedrijf of zelfstandige mag worden uitgeoefend indien de ondernemer beschikt over de zogenoemde Meisterbrief, een meesterdiploma dat wordt behaald na een combinatie van opleiding, praktijkervaring en het succesvol afleggen van een meesterproef.

Deze Meisterplicht geldt op dit moment voor circa 53 ambachten en is diep geworteld in de Duitse ambachtstraditie. De achterliggende gedachte is dat vakmanschap niet alleen een economische activiteit is, maar ook een vorm van maatschappelijke verantwoordelijkheid waarvoor borging van kwaliteit en veiligheid nodig is. Zoals in hoofdstuk 2 reeds beschreven zijn er enkele uitzonderingsmogelijkheden, zoals wanneer een bedrijf een gekwalificeerde meester in dienst heeft, iemand gelijkwaardige relevante beroepservaring heeft of bepaalde universitaire diploma's bezit.

Volgens een studie voor de Europese Commissie uit 2015 leidde de hervorming van de Handwerksordnung in 2004 tot een duidelijke toename van het aantal zelfstandigen in de beroepen waarvoor de Meisterplicht werd afgeschaft, vooral door een sterke stijging van de markttoetreding. De instroom van nieuwe bedrijven nam aanzienlijk toe, terwijl de uitstroom nauwelijks veranderde of minder snel groeide, waardoor het netto aantal ondernemingen fors steeg. Deze groei hield meer dan vijf jaar na de hervorming aan en concentreerde zich met name in enkele laagdrempelige branches. In de nog gereguleerde ambachten bleef het aantal oprichtingen daarentegen stabiel, wat aangeeft dat de deregulering direct samenhang met de extra toetreding.³⁰

Duits onderzoek van het Volkswirtschaftlichen Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen geeft inzicht in waarom de Meisterplicht in 2020 voor twaalf ambachten opnieuw werd ingevoerd. De hoofdredenen waren³¹:

- **Bescherming van gezondheid:** volgens de wetgever zijn de werkzaamheden in sommige ambachten dermate veranderd sinds 2004 dat ze opnieuw als risicovol worden gezien. Daarom is kwalificatiegebonden toegang (via de Meisterplicht) nodig om de veiligheid van consumenten en werknemers te waarborgen.
- **Behoud van materieel en immaterieel erfgoed:** in ambachten met een cultureel of creatief karakter (zoals orgelbouwers of glasveredelaars) zag men het risico dat traditioneel vakmanschap verloren zou gaan zonder verplichte vakopleiding. De Meisterplicht wordt gezien als instrument om kennisoverdracht en ambachtelijke continuïteit te garanderen.
- **Behoud van vakopleidingen en aanwas van nieuw personeel:** omdat het behalen van de Meistertitel automatisch recht geeft om op te leiden, was het doel van de herregulering ook om het aantal opleidingsbedrijven en daarmee het aantal opleidingsplaatsen te vergroten.

De herregulering van 2020 werd dus vooral ingegeven door waargenomen negatieve gevolgen van de deregulering in 2004, zoals een toename van economisch zwakke en weinig duurzame bedrijfsoprichtingen, een daling in het aantal opleidingsbedrijven

³⁰ Rostam-Afschar, D. (2015). Regulatory effects of the amendment to the HwO in 2004 in German craftsmanship. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/13361/attachments/1/translations/en/renditions/pdf>

³¹ Runst, P., & Thomä, J. (2024). Deregulierung, Re-Regulierung – Auswirkungen der Rückvermeisterung im Handwerk. Wirtschaftsdienst, 104(1), 53–57. <https://doi.org/10.2478/wd-2024-0017>

en zorgen over de kwaliteit van het vakwerk. Hoewel de auteurs van het onderzoek aangeven dat de wetenschappelijke bewijsbasis voor sommige van deze aannames nog beperkt is, worden ze wel als centrale argumenten genoemd in de wetgeving en het politieke debat rond de herinvoering van de Meisterplicht.³²

De Meisterplicht en de regulering van ambachtsberoepen in Duitsland zijn in beginsel een beperking van de vrijheid van vestiging en het vrij verrichten van diensten (art. 49 en 56 VWEU). Dergelijke beperkingen zijn alleen toegestaan wanneer zij gerechtvaardigd zijn door zwaarwegende redenen van algemeen belang en evenredig zijn (zoals uitgewerkt in de Richtlijn Beroepskwalificaties 2005/36/EG, gewijzigd door 2013/55/EU).³³

Respondenten in Duitsland beamen dat Duitsland zich tegenover de EU steeds moet verantwoorden, maar dat er twee redenen zijn die unierechtelijk standhouden voor het in stand houden van de Meisterplicht:

1. Bescherming tegen gevaren voor leven en gezondheid van de consument (veiligheids- en gezondheidsbescherming).
2. Behoud van cultureel erfgoed en ambachtelijke technieken (zgn. immateriële Kulturerbe).

Deze rechtvaardigingsgronden zijn expliciet overgenomen in de Duitse Handwerksordnung. De Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main beargumenteert daarnaast dat, hoewel vaak wordt beweerd dat de Meisterplicht een marktbarrière vormt, dit niet het geval is. De titel van Meister is geen absolute voorwaarde voor vestiging of dienstverlening in een gereguleerd ambacht. EU- en EER-burgers evenals Zwitsers kunnen via de richtlijn hun kwalificaties laten erkennen of zelfs zonder erkenning tijdelijk diensten aanbieden. Ook voor Duitse vaklieden bestaan alternatieve routes, zoals de Altgesellenregelung, de bedrijfsleiderregeling of toegang via een universitaire of technische graad.³⁴

3.3.2

Maatschappelijke waardering van ambacht

Naast juridische bescherming kent Duitsland ook een sterke culturele en maatschappelijke waardering van het ambacht. De titel “Meister” geniet aanzien, zowel onder collega’s als in bredere maatschappelijke context. Het Meisterbrief-systeem is sterk verbonden met het Duitse duale beroepsonderwijssysteem, waarin leerlingen hun opleiding deels op een vakschool en deels in een erkend leerbedrijf volgen. Meesters spelen hierin een belangrijke rol: zij leiden leerlingen op in de praktijk, beoordelen hun vakbekwaamheid en zijn vaak ook verantwoordelijk voor de overdracht van bedrijfs- en ondernemerschapsvaardigheden. Zo fungeert de meester-gezelconstructie als hefboom voor zowel vaktechnische als ondernemende vorming. Ook borgt het de overdracht van ambachtelijke kennis aan nieuwe generaties.

Het beschermde karakter van ambachtelijke beroepen in Duitsland heeft echter ook consequenties voor de markttoegang. De Meisterplicht fungeert als een toetredingsdrempel en creëert daarmee een deels afgeschermd markt. Dit bevordert enerzijds de kwaliteit en professionaliteit, maar leidt anderzijds tot minder concurrentie, hogere toetredingskosten en mogelijk hogere consumentenprijzen. Deze structuur maakt het moeilijker voor zij-instromers of autodidacten om zelfstandig te starten in beschermde ambachten, wat gevolgen kan hebben voor arbeidsmobiliteit en innovatie.

³² Runst, P., & Thomä, J. (2024). Deregulierung, Re-Regulierung – Auswirkungen der Rückvermeisterung im Handwerk. Wirtschaftsdienst, 104(1), 53–57. <https://doi.org/10.2478/wd-2024-0017>

³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0036>

³⁴ Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016). Practise and entry possibilities in the German skilled crafts sector. <https://www.hwk-rhein-main.de/adbimage/3595/asset-original/practise-and-entry-possibilities-in-the-german-skilled-crafts-sector.pdf>

Dit spanningsveld tussen kwaliteit en toegankelijkheid is onderwerp van blijvende discussie binnen Duitsland en daarbuiten.

Toch wordt het Duitse model vaak geprezen als voorbeeld van hoe wettelijke erkenning, kwaliteitsbewaking en maatschappelijke waardering van vakmanschap effectief gecombineerd kunnen worden. Waar Nederland kiest voor een vrijwel volledig vrije marktbenadering, en België voor enige ondersteuning in de vorm van keurmerken en een subsidie voor meester-gezeltrajecten, biedt Duitsland met de Meisterplicht een instrument dat juridische bescherming, beroepsimago en opleiding met elkaar verbindt.

Daarbij is het van belang te onderkennen dat het Duitse systeem functioneert binnen een andere maatschappelijke en culturele context. In Duitsland heeft de titel 'Meister' een breed gedragen maatschappelijke status en wordt vakmanschap als cultureel waardevol gezien. Bovendien zijn ambachten vaak stevig verankerd in lokale gemeenschappen, met name in rurale gebieden.

3.3.3

Toepasbaarheid in andere landen

Het Duitse model vormt vaker inspiratie voor landen die hun ambachtseconomie willen versterken. Echter geven vrijwel alle respondenten aan dat het Duitse model moeilijk te kopiëren zou zijn in andere landen. De Duitse respondenten vinden het Meister-systeem waardevol, maar niet zomaar geschikt voor Nederland. Het werkt goed in Duitsland omdat het daar al lang bestaat en ingebed is in een sterk netwerk van ambachtskamers en regelgeving. Volgens hen kan Nederland wel inspiratie halen uit onderdelen van het systeem, zoals het belang van vakbekwaamheid, goede opleidingen en de hoge waardering voor vakmanschap. Maar om dit goed te laten werken, is er in Nederland ook een stevige organisatie nodig, met ambachtskamers, duidelijke regels en samenwerking tussen (en binnen) sectoren. Zonder zo'n basis zal het systeem waarschijnlijk niet goed uitpakken. Ze raden daarom niet aan om het Duitse model één-op-één over te nemen, maar zien wel kansen om er lessen uit te trekken. Kortom: het Meister-systeem kan een goed voorbeeld zijn, maar moet goed worden aangepast aan de Nederlandse situatie. Stakeholders uit Nederland en België zijn het in grote lijnen met deze opvattingen eens. De door Duitsland gehanteerde juridische argumentatie inzake de Richtlijn Beroepskwalificaties, door zich te beroepen op bescherming tegen gevaren voor de gezondheid en behoud van cultureel erfgoed, zou in principe ook in andere landen toegepast kunnen worden.

4 Voor- en nadelen en gevolgen aanvullende bescherming

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de voor en nadelen en mogelijke (economische) gevolgen van aanvullende bescherming in Nederland, zoals in België en Duitsland, op basis van het literatuuronderzoek en de resultaten van interviews met stakeholders. De laatste onderzoeksvraag wordt beantwoord: Wat zijn de voor- en nadelen en (economische) gevolgen in Nederland van aanvullende bescherming zoals in België en Duitsland?

4.1 Voor- en nadelen bescherming ambachtseconomie

Om de mogelijke effecten van aanvullende bescherming van de ambachtseconomie te analyseren, zijn vijf criteria gehanteerd. Deze criteria zijn gebaseerd op een analyse van wat er in de gesprekken met respondenten en geraadpleegde literatuur naar voren kwam als bepalend voor het functioneren en de toekomstbestendigheid van het ambacht. Deze criteria zijn:

- **Vestiging:** de voorwaarden om een ambachtelijk bedrijf te starten of zelfstandig een beroep uit te oefenen.
- **Kwaliteit:** de wijze waarop vakbekwaamheid wordt geborgd, inclusief keurmerken, wettelijke eisen en kwaliteitscontroles.
- **Opleiding:** de structuur en toegankelijkheid van beroepsopleidingen, inclusief meester-gezeltrajecten en specialistisch onderwijs.
- **Consumentenvertrouwen:** de mate waarin consumenten op kwaliteit kunnen vertrouwen en vakmanschap kunnen herkennen.
- **Regeldruk:** de administratieve en organisatorische lasten die gepaard gaan met erkenning, vergunningen en toezicht

Onderstaande tabel toont een overzicht van de verschillen op deze thema's tussen Nederland, België en Duitsland.

Tabel 2 Overzicht verschillen per thema

Thema	Nederland	België	Duitsland
Vestiging	Vrije vestiging sinds afschaffing Vestigingswet (2007).	Vrije vestiging sinds 2018, met mogelijkheid tot titel Erkend Ambachtsman (vrijwillig).	Meisterplicht voor 53 ambachten; overige ambachten vrije vestiging.
Kwaliteit	Kwaliteitsborging via vrijwillige keurmerken en branche-erkenningen.	Kwaliteitsborging via publieke erkenning (Erkend Ambachtsman) en private labels (Handmade in Belgium).	Wettelijke kwaliteitsborging via Meistertitel en toezicht (regionale) Handwerkskammern.
Opleiding	Opleidingen georganiseerd via regulier bekostigd mbo of onbekostigd onderwijs (diploma, cursus); enkele meester-gezelinitiatieven.	Beurzen Vakmanschap voor meester-leerlingtrajecten buiten regulier onderwijs.	Meesteropleiding geïntegreerd in duaal systeem; Meistertitel geeft opleidingsbevoegdheid (meester-gezel systeem).

Consumenten vertrouwen	Vrije titel maakt onderscheid tussen vakman en hobbyist minder zichtbaar.	Labels bieden herkenningspunt; bekendheid wisselt per regio.	Titel Meister breed bekend en gewaardeerd.
Regeldruk	Lage regeldruk.	Beperkte administratieve lasten bij erkenning en labels.	Hogere regeldruk door verplichte lidmaatschappen, verplichte heffing, examens en nascholing.

Bron: Panteia (2025)

Aanvullende bescherming van de ambachtseconomie in Nederland, naar het voorbeeld van België of Duitsland, brengt volgens het literatuuronderzoek en de geïnterviewden zowel voordelen als nadelen met zich mee. Hieronder worden deze per criterium benoemd.

4.1.1

Vestiging

Voordelen:

- In Duitsland laat de Meisterplicht zien dat wettelijke vestigingseisen vakbekwaamheid bij toetreding kunnen borgen, waardoor de instroom van bedrijven met voornamelijk goed opgeleide vakmensen hoger is. Dit geldt in ieder geval voor de beroepen waarvoor de Meisterpflicht geldt. Daarnaast is het behalen van de Meistertitel vaak een eerst stap richting het opzetten van een eigen bedrijf in alle ambachtsberoepen.³⁵
- In België biedt de titel Erkend Ambachtsman een herkenbaar kwaliteitslabel dat bijdraagt aan goede start van het bedrijf.

Nadelen:

- Strenge vestigingseisen, zoals de Duitse Meisterplicht voor 2004, beperkten de instroom van nieuwe ondernemers; na afschaffing nam de instroom significant toe maar ook het aantal faillissementen toe.³⁶
- Verplichte kwalificaties kunnen administratieve lasten en kosten voor starters (bijv. kosten volgen opleiding gezelschap-meester) verhogen.³⁷

4.1.2

Kwaliteit

Voordelen:

- In Duitsland blijkt de Meisterplicht en Meistertitel te zorgen voor een hogere en uniformere kwaliteitsstandaard in het vakmanschap door centrale examens en praktijkvereisten georganiseerd door de Handwerkskammern.³⁸
- In België vergroten Erkend Ambachtsman en private labels (Handmade in Belgium) de zichtbaarheid en erkenning van vakmanschap.³⁹

³⁵ Runst, P., Fredriksen, A., Proeger, T., Haverkamp, K., & Thomä, J. (2018). Die Handwerksordnung – Ökonomische Effekte der Reform 2004. Göttingen: Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen. <https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2018/heft/5/beitrag/handwerksordnung-oekonomische-effekte-der-deregulierung-von-2004.html>

³⁶ Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016). Practise and entry possibilities in the German skilled crafts sector. <https://www.hwk-rhein-main.de/adbimage/3595/asset-original/practise-and-entry-possibilities-in-the-german-skilled-crafts-sector.pdf>

³⁷ TU Delft (2016). Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland; Tutorial Opleidingen & Advies (2021). Advies m.b.t. uitbreiding scope persoonscertificering Koudemiddelen

³⁸ Runst, P., Fredriksen, A., Proeger, T., Haverkamp, K., & Thomä, J. (2018). Die Handwerksordnung – Ökonomische Effekte der Reform 2004. Göttingen: Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen. <https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2018/heft/5/beitrag/handwerksordnung-oekonomische-effekte-der-deregulierung-von-2004.html>

³⁹ Departement Cultuur, Jeugd & Media, Vlaanderen (2025). Managementsamenvatting Beurzen Vakmanschap – Evaluatie & Beleidsaanbevelingen.

- In sectoren met verplichte certificering (zoals CO-installateurs en koudemiddelen in Nederland) wordt door literatuur een duidelijke kwaliteitsverbetering gesignaleerd ten opzichte van sectoren zonder dergelijke eisen.⁴⁰

Nadelen:

- Strikte kwaliteitsborging kan de administratieve en financiële lasten voor ambachtelijke ondernemers verhogen, vooral in kleine bedrijven (voorbeeld: verplichte examens, lidmaatschappen, periodieke nascholing in Duitsland).⁴¹
- In België laat de evaluatie zien dat vrijwillige erkenningen zonder strikte kwaliteitscontrole soms weinig effect hebben op daadwerkelijke vakbekwaamheid. Aanvullende bescherming werkt dus alleen als er een sterke inhoudelijke toets aan verbonden is.⁴²

4.1.3

Opleiding

Voordelen:

- In Duitsland hebben Meisters het recht en ook gevoel van plicht tegenover de regionale Handwerkskammer en tegenover de (lokale) gemeenschap (zeker in de meer rurale gebieden) om leerlingen (Gesellen) op te leiden, waardoor er een structureel aanbod van leerplaatsen is en vakkennis geborgd blijft.⁴³
- Voormalige Belgische Beurzen Vakmanschap maakten meester-leerlingtrajecten mogelijk in bedreigde ambachten, wat leidt tot kennisoverdracht en behoud van specialistische technieken.
- In sectoren in Nederland met verplichte certificering (bijv. CO-installateurs, koudemiddelen) gaat aanvullende regelgeving gepaard met eisen voor periodieke scholing of hercertificering, wat een prikkel tot opleiden en ontwikkelen geeft.⁴⁴

Nadelen:

- Subsidies of beurzen voor meester-gezelconstructies zijn vaak eindig, wat mogelijk gevolgen kan hebben voor de structurele borging die plaats moet vinden binnen organisaties om dit soort constructies vorm te geven.
- Het sturen op opleidingen in één sector kan leiden tot minder instroom in andere sectoren, bijvoorbeeld in tekortsectoren.

4.1.4

Consumentenvertrouwen

Voordelen:

- In Duitsland is de Meistertitel breed bekend en erkend door consumenten als kwaliteitslabel; aanvullende bescherming via deze wettelijke titel vergroot herkenbaarheid en vertrouwen in vakmanschap.⁴⁵

⁴⁰ TU Delft (2016). Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland; Tutorial Opleidingen & Advies (2021). Advies m.b.t. uitbreiding scope persoonscertificering Koudemiddelen

⁴¹ Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016). Practise and entry possibilities in the German skilled crafts sector. <https://www.hwk-rhein-main.de/adbimage/3595/asset-original/practise-and-entry-possibilities-in-the-german-skilled-crafts-sector.pdf>

⁴² Departement Cultuur, Jeugd & Media, Vlaanderen (2025). Managementsamenvatting Beurzen Vakmanschap – Evaluatie & Beleidsaanbevelingen.

⁴³ Runst, P., Fredriksen, A., Proeger, T., Haverkamp, K., & Thomä, J. (2018). Die Handwerksordnung – Ökonomische Effekte der Reform 2004. Göttingen: Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen. <https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2018/heft/5/beitrag/handwerksordnung-oekonomische-effekte-der-deregulierung-von-2004.html>

⁴⁴ TU Delft (2016). Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland; Tutorial Opleidingen & Advies (2021). Advies m.b.t. uitbreiding scope persoonscertificering Koudemiddelen

⁴⁵ Runst, P., Fredriksen, A., Proeger, T., Haverkamp, K., & Thomä, J. (2018). Die Handwerksordnung – Ökonomische Effekte der Reform 2004. Göttingen: Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen. <https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2018/heft/5/beitrag/handwerksordnung-oekonomische-effekte-der-deregulierung-von-2004.html>

- In België dragen de publieke titel Erkend Ambachtsman en private labels (Handmade in Belgium) volgens respondenten bij aan het vertrouwen van consumenten in authenticiteit en kwaliteit.
- Promotie van erkende ambachten (bijv. via evenementen en erfgoedplatforms) kan zichtbaarheid en positief beeld bij consumenten vergroten.

Nadelen:

- Meerdere parallelle labels (bijv. publiek en privaat) kunnen leiden tot onduidelijkheid bij consumenten over de betekenis en betrouwbaarheid ervan.

4.1.5

Regeldruk

Voordelen:

- In gereguleerde systemen kan centrale registratie en toezicht (zoals bij Duitse Handwerkskammern) ook leiden tot gestroomlijnde procedures en duidelijke aanspreekpunten voor ondernemers.
- Erkennungssystemen met eenvoudige aanvraagprocedures (zoals in België voor de titel Erkend Ambachtsman) kunnen relatief weinig extra regeldruk geven.

Nadelen:

- De Meisterplicht in Duitsland brengt structurele verplichtingen mee, zoals verplichte lidmaatschappen, contributies, examens en periodieke nascholing.⁴⁶
- In Nederland tonen praktijkvoorbeelden (CO-certificering, koudemiddelen) dat verplichte persoons- of bedrijfscertificering aanzienlijke administratieve lasten en kosten kan meebrengen, vooral voor kleine bedrijven.⁴⁷

4.2

Reflectie op voor- en nadelen

In het Nederlandse economische model is laagdrempelig ondernemerschap een kernwaarde. Het instellen van toelatingseisen, verplichte diploma's of beschermde titels zou kunnen leiden tot een rem op de instroom van nieuwe ondernemers en werknemers, zeker voor zij-instromers, migranten of autodidacten zonder formele kwalificatie. Hierdoor wordt de concurrentie beperkt en bestaat het risico dat gevestigde vakmensen marktmacht verkrijgen, wat kan leiden tot hogere prijzen voor consumenten en verminderde innovatie. Vanuit dit perspectief zou aanvullende bescherming volgens een deel van de respondenten eerder een obstakel vormen voor economische dynamiek dan een waarborg voor kwaliteit.

Het opzetten en handhaven van een systeem van wettelijke erkenning vraagt om een nieuw institutioneel kader, met beoordelingscommissies, toezicht en administratieve procedures. Dit zou niet alleen leiden tot extra lasten voor ondernemers die een erkenning willen verkrijgen, maar een dergelijk systeem moet ook duurzaam gefinancierd worden of door overheid zoals in België, of door de bedrijven zoals in Duitsland. Er is bovendien een risico op jurisdisering van het ambacht: geschillen over toelating, herziening van erkenningen of grensgevallen kunnen juridische procedures en onzekerheid veroorzaken, wat het ambacht als zelfstandig beroep minder aantrekkelijk maakt.

Met afschaffing van de vestigingswet en de PBO structuur is Nederland bewust een andere weg ingeslagen dan bijvoorbeeld Duitsland. Waar Duitsland nog steeds regulering

⁴⁶ Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016). Practise and entry possibilities in the German skilled crafts sector. <https://www.hwk-rhein-main.de/adbimage/3595/asset-original/practise-and-entry-possibilities-in-the-german-skilled-crafts-sector.pdf>

⁴⁷ TU Delft (2016). Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland; Tutorial Opleidingen & Advies (2021). Advies m.b.t. uitbreiding scope persoonscertificering Koudemiddelen

kent, kiest Nederland voor marktwerking en ingrijpen bij marktfalen, eventueel ondersteund door vrijwillige keurmerken en sectorale kwaliteitsborging. Dat neemt niet weg dat bepaalde niches of beroepen met grote risico's voor de maatschappij en veiligheid zoals verplichte certificering van personen die werkzaamheden aan gasverbrandingsinstallaties uitvoeren wel bestaan. Dit wijst op de mogelijkheid om gerichte, sectorspecifieke bescherming in te voeren waar dat maatschappelijk of veiligheidskundig noodzakelijk is, zonder het gehele ambachtelijke domein te reguleren. Daarnaast laat het Belgische voorbeeld Handmade in Belgium zien dat erkenning zeker ook door marktpartijen zelf kan worden georganiseerd.

Een argument voor gerichte financiële ondersteuning is de toegevoegde waarde van een meester-gezelstructuur, zoals dat in Vlaanderen bestond. In dit model leidt een ervaren vakman een leerling intensief op binnen de praktijk, vaak met financiële steun vanuit de overheid. Deze aanpak is bij uitstek geschikt voor kleine, specialistische ambachten die niet goed passen binnen het reguliere mbo, bijvoorbeeld omdat het vak alleen echt goed te leren is door langdurig ervaring op te doen in de praktijk. In Nederland verdwijnen sommige van deze opleidingen vanwege te weinig instroom van studenten (en ze dus 'niet rendabel' zijn), ondanks hun maatschappelijke en/of culturele waarde. Voor beroepen met lage instroom, zoals pianotechniek of schoenherstel, kan dit model uitkomst bieden. Door leermeesters financieel te ondersteunen, ontstaat ruimte voor kennisoverdracht en opvolging bij vakken met erfgoedwaarde of maatschappelijke relevantie. Zo wordt niet het hele stelsel gereguleerd, maar wordt voorkomen dat eeuwenoude ambachten uitsterven bij gebrek aan opleidingsaanbod en opvolging. Ook het meester-gezel systeem in Duitsland is zeer belangrijk voor het aanbod van opleiding en zorgen voor opvolging.

Een belangrijk aspect betreft de maatschappelijke waardering en statusverhoging van ambachtelijke beroepen. In Duitsland geldt de Meistertitel niet alleen als bewijs van vakbekwaamheid, maar ook als een maatschappelijk erkende kwalificatie die qua status vergelijkbaar is met een universitaire graad. Deze titel versterkt het imago van het ambacht en draagt bij aan de aantrekkelijkheid van het vak, met name onder jongeren en hun ouders. Het fungeert als stimulans voor jongeren om bewust te kiezen voor een ambachtelijke loopbaan en vergroot daarmee de instroom.

Tenslotte laat onderzoek over Duitsland zien dat de beschermde titel bijdraagt aan het structureel borgen van kennis en vakoverdracht. De meester-gezelstructuur speelt daarin een sleutelrol: Meisters hebben het recht en ook gevoel van plicht tegenover de regionale Handwerkskammer en tegenover de (lokale) gemeenschap (zeker in de meer rurale gebieden) om leerlingen (Gesellen) op te leiden, waardoor er een structureel aanbod van leerplaatsen is en vakkennis geborgd blijft. In Nederland is deze structuur grotendeels verdwenen, en met het verdwijnen van specialistische mbo-opleidingen komt ook de overdracht van unieke ambachtelijke vaardigheden in het gedrang. Invoering van een beschermde titel of formele opleidingslijn kan bijdragen aan behoud van deze vakkennis, zeker in kleine ambachten die maatschappelijk of cultureel van belang zijn maar economisch kwetsbaar.

Bijlage 1 Literatuur

ABF Research (2015). Structuuronderzoek ambachtseconomie.

Bureau & MAES (2021). Van meer waarde maken: Rapportage van adviezen aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over het programma 'De innovatieve kracht van ambachten, vakmanschap en ontwerp'.

Crafting Futures (2025). Verslag Werkgroep Educatie bij Syntra West.
<https://www.craftingfutures.be>

Departement Cultuur, Jeugd & Media Vlaanderen (2025). Beurzen vakmanschap: Evaluatie & beleidsaanbevelingen: managementsamenvatting.

EIB (2025). Evaluatie ERM-keurmerk. Economisch Instituut voor de Bouw.

EIM (2011). De PBO in 2010: Een inventarisatie van cijfers, feiten en visies.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2024). Studie over een Europees beleid voor vakmanschap.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (2025). De wettelijke erkenning als ambachtsman/-vrouw. <https://economie.fgov.be/nl/themas/ondernemingen/een-onderneming-beheren-en/het-ambachtsschap-erkennen-en/de-wettelijke-erkenning-als>

German Economic Institute (2025). Recognition of foreign qualifications.

Handwerkskammer Frankfurt-Rhein-Main (2016). Practice and entry possibilities in the German skilled crafts sector.

Hofland-Mol, M. (2025). Ambacht in context: Een verkennend onderzoek naar ambacht en beleid in Nederland.

IfM Bonn (2025). Artificial intelligence in the skilled trades (Policy Brief 1/2025).

Institut für Mittelstand und Handwerk (2024). Facts and figures Handwerk: Das Bild des Handwerks bei den Bürgern 2024.

Kamerstukken II. (2024/2025). 36600 XIII, nr. 31.

Kwink Groep (2022). Evaluatie CO-stelsel.

Ministerie van Economische Zaken (2013). Voortgangsbrief opheffing publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (PBO) (Kamerstuk 32 615, nr. 8).
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32615-8.html>

Müller, K. (2016). Economic effects of deregulation: Using the example of the revised Trade and Crafts Code 2004 (ifh Working Paper No. 5). Göttingen: Institut für Mittelstand und Handwerk. <https://hdl.handle.net/10419/191847>

Overheid.nl (2014). Instellingsbesluit Hoofdbedrijfschap Ambachten.
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0015845/2014-01-01>

Rijksoverheid (2025). Kamerbrief evaluatie resultaten Ambachtsacademie.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/02/20/kamerbrief-afhandeling-motie-yassini-van-der-molen-inzake-evaluatie-resultaten-ambachtsacademie>

Runst, P., Fredriksen, A., Proeger, T., Haverkamp, K., & Thomä, J. (2018). Die Handwerksordnung – Ökonomische Effekte der Reform 2004. Göttingen: Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen.
<https://www.wirtschaftsdienst.eu/inhalt/jahr/2018/heft/5/beitrag/handwerksordnung-oekonomische-effekte-der-deregulierung-von-2004.html>

Runst, P., & Thomä, J. (2024). Deregulierung, Re-Regulierung – Auswirkungen der Rückvermeisterung im Handwerk. Wirtschaftsdienst, 104(1), 53–57.
<https://doi.org/10.2478/wd-2024-0017>

SER (2013). Handmade in Holland: Vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie.

Stegeman, M., Kuipers, E., & Van Gerwen, R. (2021). Rapportage scope persoonscertificering koudemiddelen.

Teerling, L. (2018). Erkenning en acceptatie van diploma's in het beroepsonderwijs: Een speurtocht naar bestaande en vermeende problemen in de Nederlands-Duitse grensregio.

TU Delft (2016). Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland.

Tutorial Opleidingen & Advies (2021). Advies m.b.t. uitbreiding scope persoonscertificering Koudemiddelen.

Tweede Kamer (2024). Kamerstuk 36600-XIII-31. Motie van het lid Beckerman over onderzoeken hoe de bescherming en de waardering van de ambachtseconomie in buurlanden geïmplementeerd kunnen worden in Nederland.

UWV (2013a). Arbeidsmarktbeschrijving ambachten: Deel 1. Algemeen deel.

UWV (2013b). Arbeidsmarktbeschrijving ambachten: Deel 2. Factsheets beroepsgroepen.

ZDH (2025). Die Handwerksordnung. <https://www.zdh.de/daten-und-fakten/handwerksordnung/>

Bijlage 2 Interviewrespondenten

Tabel 3 Interviewrespondenten

Land	Organisatie
Nederland	Techniek Nederland
Nederland	Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)
Nederland	FNV Zelfstandigen
Nederland	Ambacht Nederland
Nederland	Ambachtelijk Vakmanschap Nederland (AVN)
Nederland	Ambacht in Beeld Festival
Nederland	Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed (KIEM)
België	Unie van Zelfstandige Ondernemers (UNIZO), Sectorwerking Ambachten
België	FOD Economie, Algemene Directie K.M.O.-beleid
België	Syntra Vlaanderen
België	Expertisecel voor technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed (ETWIE)
Duitsland	(Zentralverband des Deutschen Handwerks (ZDH)
Duitsland	Volkswirtschaftliches Institut für Mittelstand und Handwerk an der Universität Göttingen (ifh)
Duitsland	<i>Anoniem</i>

Bron: Panteia (2025)